

[Рец.]: Слобожанщина в 1917 – 1921 рр.: вимір революції. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Суми, 27–28 жовтня 2017 р.) / Редкол.: Ю.О. Нікітін (голова), В.П. Капелюшний, Д.В. Кудінов, С.І. Дегтярьов. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. – 188 с.

27-28 жовтня 2017 р. комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти разом із партнерами – Сумським державним університетом, Київським національним університетом ім. Т. Шевченка, Харківським національним педагогічним університетом ім. Г. С. Сковороди провів всеукраїнську науково-практичну конференцію «Слобожанщина в 1917-1921 рр.: вимір революції», метою якої було обговорення актуальних проблем революційних трансформацій на території колишньої Харківської губернії та суміжних із нею регіонів. Географія учасників доволі широка, це – науковці таких міст, як Київ, Ірпінь, Кропивницький, Чернігів, Кам'янець-Подільський, Житомир. Мета конференції, на думку організаторів, відповідала не лише Указу Президента України № 17 «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років» від 22 січня 2016 р. («проведення у місті Києві та інших населених пунктах України тематичних міжнародних наукових конференцій, науково-практичних конференцій, круглих столів»), але й мала сприяти інтенсифікації регіональних досліджень. За підсумками наукового форуму було видано рецензований збірник статей (а це 35 текстів). Тематика його різноманітна: концептуальні проблеми Української революції, історіографічні та джерелознавчі питання, функціонування органів місцевої влади, політичних і просвітніх організацій, окремі сюжети українського національного руху, військові конфлікти, специфіка радянськація краю; аспекти культурного життя.

Київський історик Валерій Капелюшний у статті «Проблема перекручень та інсинуацій щодо висвітлення ролі держави та особи в новітніх публікаціях з історії Української революції 1917-1921 рр.» полемізує з тими вітчизняними та російськими авторами, які не сприймають визнані нині в українській історіографії періодизацію та термінологічний апарат, піддають сумніву правові підстави Акту злуки УНР та ЗУНР, кваліфікуючи такі праці як «антинаукові», «антидержавні», «фальсифікаторські» [с. 8]¹. Слушним є твердження В.П. Капелюшного про те, що актуальним лишається питання про відновлення повноцінних курсів історії України в вишах, які покликані формувати майбутню патріотичну національну еліту й

надавати ґрунтовні знання щодо минулого своєї держави [с. 10].

В.М. Щербатюк у статті «Сучасна вітчизняна історіографія селянського повстанського руху за Центральної Ради та Гетьманату: регіональний аспект» [с. 16–33] подає змістовний огляд новітньої літератури зі зазначеної проблеми, підкреслюючи вагому роль краєзнавців у евристичному пошуку. Динамічною й насиченою конкретним матеріалом є стаття Ю.О. Нікітіна «Особливості грошового обігу на Сумщині у 1917-1919 рр.» [с. 33-36], де зазначається, що «одним із нищівних наслідків економічного занепаду була гіперінфляція та нестача готівки на місцях. У ситуації, коли в окремих регіонах влада часто переходила із рук в руки, постачання грошових знаків здійснювалося з перебоями», а це призводило до випуску купюр великих номіналів та «голоду» на дрібні розмінні гроші [с. 33]. Такий стан речей спричинив нове явище в грошовому обігу – появу «сурогатних місцевих грошей», «місцеве грошотворення» як самостійне емісійне явище. До того ж, Тимчасовий уряд постановою 1917 р. легітимізував співіснування державних грошей і місцевих сурогатів. Особливу увагу автор приділив Сумщині, зазначивши, що в даному регіоні Сумська земська управа випускала свої «гроші» - марки, які мали спеціальне штемпелювання і користувались більшою довірою, ніж «кережки», українська валюта використовувалась, але не відігравала вирішальної ролі [с. 34-35].

В статті Генадія Іванущенко розглядається унікальний джерельний потенціал архівів української діаспори, передусім у царині регіональних та біографічних досліджень. Відомий архівіст переконливо доводить необхідність створення електронних архівних ресурсів й електронних масивів періодичної преси, які зберігаються за кордоном, їхнього максимального удоступнення, та наводить приклади практичного застосування нововиявлених документів і артефактів [с. 37-41].

О.А. Житков, проаналізувавши дисертаційні дослідження, присвячені регіональним аспектам аграрної революції 1917-1918 рр., доходить висновку, що сучасні історики доволі детально розкрили соціальні причини, потенціал і характер аграрних рухів, але не втрачає актуальності питання визначення чисельності селянських повстань [с. 46-51].

¹ Тут і далі по тексту посилання на рецензовану працю.

Дмитро Кудінов у нарисі «Бій за місто Суми в січні 1919 року» [с. 51-56] на підставі архівних та документальних матеріалів виразно розкрив яскраву історію військового протистояння на Слобожанщині, зазначивши, що «особливого драматизму набули події під час другого більшовицького наступу в Україні, коли Сумський повіт перетворився на справжній театр військових дій» [с. 51]. Причини успішного штурму Сум 5 січня червоними партизанами під проводом П. Багацького та К. Лепехи, спираючись на свідчення учасників та очевидців подій, автор пояснює низкою чинників, зокрема, «непопулярністю влади Директорії, що за короткий період панування в Сумському повіті не добилась визнання серед різних верств населення. Давали взнаки поспіх у формуванні військових частин, відсутність достатньої мотивації з боку колишніх офіцерів «старої армії» захищати УНР, брак зброї, відсутність артилерії. [...] Слід визнати уміння Багацького та інших командирів партизан використовувати фактор несподіванки, реалізувати стратегічне планування баталії, опиратися в ньому на перевірені розвідувальні дані» [с. 55-56].

Привертає увагу публікація В.М. Власенко за матеріалами журналу української еміграції «Гуртуймося», що виходив у 1926-1936 і 1938 рр. у Чехословаччині й Болгарії, про участь уродженців Сумщини в подіях революційної доби [с. 59-62]. Розповівши історію появи цього періодичного органу й проаналізувавши зміст 24-х чисел, автор виявив публікації сумчан В. Филоновича, В. Афанасієвського та цікаві матеріали біографічного характеру. Інформаційною насиченістю вирізняється стаття В.І. Цибка і О.С. Зякуна «Автобіографії, анкети і інші особові документи відповідальних працівників радянських установ 1920-1930 рр. як документальне джерело з істо-

рії Української революції 1917-1921 рр. на теренах Сумщини» [с. 63-75], написана переважно на підставі документів із фондів Державного архіву Сумської області. Автори пропонують створити регіональний автоматизований банк подібних документів особового походження, розглядаючи його як ефективний інструмент подальших проєктографічних студій.

Церковні процеси 1918 р. на Сумщині розглянув Т.Ю. Пшеничний [с. 141-146], приділивши значну увагу ролі УАПЦ у трансформації релігійного простору України та зазначивши послідовний опір з боку РПЦ. Повсякденному життю вчительства Харківської губернії у революційний період присвячена розвідка Т.О. Ігошиної [с. 147-150], вірменським освітнім закладам Харкова 1920-х рр. – публікація Н.В. Сидоренко [с. 150-153]; мовний аспект у реорганізації шкільної освіти Сумщини 1919-1921 рр. висвітлено у статті Л.І. Єпик [с. 156-160], особливості українізації жіночих гімназій на Слобожанщині (зокрема, у м. Ромни) окреслено у праці О.М. Клочко [с. 160-164]. Музейним справам регіону приділено увагу у статтях С.П. Ніколаєнко [с. 167-171] й Г.Ф. Ареф'євої [с. 172-180].

Слід зазначити, що рецензований збірник демонструє широку палітру дослідницьких зацікавлень учасників конференції й концентрує цінну інформацію щодо перебігу Української революції на Слобожанщині, переконливо доводить потребу поглиблення локальних досліджень, оприлюднення щоденників, листування, автобіографій, знайдених у місцевих або родинних архівах, більш широкого залучення регіональної періодики, нових публіцистичних матеріалів, пов'язаних із незабутніми сторінками українських визвольних змагань сторічної давнини.

С. Г. Іваницька